

EĞİTİM PROGRAMLARININ KURAMSAL TEMELLERİ: RADİKAL EĞİTİM PROGRAMLARI

Gülden SARIKOÇ BİLİR
Ankara Üniversitesi Doktora Öğrencisi
gulden.sarikoc@gmail.com

Prof. Dr. Fatma MIZIKACI
Ankara Üniversitesi
fmizikaci@ankara.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı radikal anlayışın eğitimdeki yansımalarını inceleyerek radikal eğitim programı kuramını değerlendirmektir. Radikal eğitim programı kuramının oluşmasına katkı sağlayan görüşler ve tartışmalar radikal eğitim programı düşüncesini ve uygulamasını etkileyen iki çağdaş düşünür olan Michael Apple ve Paulo Freire'in yaklaşımları açısından ele alınmıştır. Radikal eğitim programı kuramcıları politika ve eğitim programının ayrılmaz bir bütün olduğunu düşünürler. Program çalışmalarında tarafsızlığı reddedip siyasi savunuculuğu kabul ettiklerinden bu görüş, diğer eğitim programı kuramlarından ve kuramcılarında büyük ölçüde farklılaşır. Radikal eğitim programı savunucuları direniş, devrim ve politik vizyona sıkı sıkıya bağlı kalmaya odaklanırlar. Bu düşünürlere göre, öğretim programı ayrıcalıklı öğrencilerin toplumda destek kazanmaları için bir yol sağlarken azınlık öğrencileri de aşağı pozisyonda tutmayı sağlayan kültürel baskı kaynağıdır. Sonuç olarak, radikal eğitim programı kuramı, Freire'nin ezilenlerin pedagojisinin ilkelerine dayanarak eğitim programlarını politik bir metin, politik bir olgu ve etkileme biçimi olarak görür

Anahtar Sözcükler: Eğitim programı, radikal eğitim programı, eğitim programı kuramları, Paulo Freire, Michael Apple.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF CURRICULUM: RADICAL CURRICULUM

Abstract

The aim of this study is to evaluate the radical curriculum theory by examining reflections of radical understanding in education. The views and discussions that contributed to formation of radical curriculum theory are discussed in terms of the approaches of M.Apple and P.Freire, contemporary thinkers influenced thought and practice of radical curriculum. Radical curriculum theorists consider policy and educational program inseparable. This view, which rejects neutrality in program work, accepts political advocacy and it differs greatly from other curriculum theories. Advocates of radical education program focus on resistance, revolution, and strict adherence to political vision. According to them, the curriculum's a source of cultural pressure that keeps minority students in an inferior position while providing a way for privileged students to gain support in society. As a result, radical curriculum theory sees curriculum as a political text, a political phenomenon and a form of influence based on principles of Freire's pedagogy of the oppressed.

Key Words: Curriculum, radical curriculum, curriculum theories, Paulo Freire, Michael Apple.

GİRİŞ

Radikal anlayış eğitim programı çalışmalarını ırk, sınıf ve cinsiyet analizi perspektifinden görür. Bu görüşü benimseyenler, eğitim programının ve program geliştirmecilerin çalışmalarının ekonomik ve sosyal eşitsizliklere nasıl katkıda bulunduğunu anlamaya çalışır. Toplumun içinde yer alan adaletsizliğin düzeltilmesi için hızlı değişimler olması gerektiğini savunurlar. Makalede radikal eğitim programı düşüncesini etkileyen iki çağdaş düşünür Paulo Friere ve Michael Apple tanıtılacak ve radikal eğitim programı anlayışının Türkiye'deki programlara yansımaları tartışılacaktır.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE RADİKAL EĞİTİM PROGRAMI ANLAYIŞI

Paulo Freire'nin Görüşleri ve Radikal Eğitim Programına Etkileri

Paulo Freire, Brezilya'da hayatının çoğunu reformcu olarak geçirmiştir. Filozof ve eleştirel pedagojinin savunucularından biridir. Freire, Portekizli ortaokul öğretmeninin okuma derslerinden etkilenerek öğretmen olmaya karar verir. Öğretmenliği toplumsal dönüşüm için kullanır. 1940'lı yıllarda Brezilya'da okuma yazma bilmeyen kişilerin oy kullanamaması, toplum içinde adaletsizlik olduğu inancını pekiştirir. Kendi geliştirdiği bir model ile halka okuma yazma öğretmeye başlar. İşsiz, fakir ve oy kullanmayan kişilerle yaptığı çalışmalar Freire'nin bakışını değiştirir. Okuma yazma öğretirken kişilerin sosyo kültürel durumlarını fark etmeleri, politik ve ekonomik dayatmaları anlamaları ve kendi kimliklerini bulmaya çalışmalarına yardım eder. Okulların siyasi düzenin pekiştirilmesine hizmet ettiğini düşünür. Klasik eğitim anlayışının ezenlerin hep haklı olduğu toplumu "iyi ve normal" olarak tanımlamasına karşı çıkar. 1964 yılında iktidara karşı tehlikeli düşüncelerinin olduğu gerekçesiyle tutuklanır ve Şili'ye sürgüne gönderilir. UNESCO ve Şili Tarım Reformu Enstitüsü'nde çalışır. Şili'de yazdığı ve onu ünlü yapan "Ezilenlerin Pedagojisi" adlı kitabında tarafsız eğitimin olmadığını anlatır. Freire'ye göre eğitim, toplumu dönüştürür ve politik bir eylemdir. Paulo Freire'nin, eğitim programı üzerine özel bir görüşü olmamasına karşın, düşüncelerinin temelinde yer verdiği öğrenme, öğretme, eğitim programı, öğretim programının içeriği ve eğitimin aktörleri, ezilenler, ezenler ile ilgili saptamaları eğitim programlarının tartışılabilir konularına ışık tutmaktadır.

Ezilenlerin Pedagojisi

Ezilenlerin Pedagojisi, eğitim programına ya da ne öğretilmesi gerektiğine değinmez. Ezilenlerin toplumdaki yerlerinin ezenler tarafından belirlendiğini ve bunun değişmesi için yapılması gerekenleri anlatır. Ezilenlere özgürleşmeleri için yol gösterir. Eğitime ve eğitimin önemine değinir. Eğitimi, bankacı ve problem çözümleyici eğitim olarak ikiye ayırır. Bankacı eğitimin yaratıcılığı engellediğini ve öğrencileri ezberleştirdiğini savunur. Problem çözümleyici eğitimin insanın doğasına uygun olduğunu, yaratıcılığı desteklediğini, gerçek düşünceyi ve gerçek eylemde bulunmayı teşvik ettiğini belirtir. İnsanın sorguladıkça özgürleşeceğini vurgular.

Ezilenlerin Pedagojisi'nde, Freire kendine has pedagojik dilini sunar. Bu pedagojide öğrenim görmek, yeni bir dil öğrenmeye benzer. Öğretmenlerin, öğrencilerle dünya hakkında konuşmalarını ister. Öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkinin ast üst ilişkisine dayalı olmaması gerektiğini savunur. Öğretmenlerin de öğrencilerden öğrendiğini, öğrencilerin sadece öğrenen konumunda olmadığını vurgular. Eğitim ortamını "birlikte öğrenme ortamı" olarak tanımlar. Freire için öğretim, diyalogu temel alan ve öğrencileri duygusal, toplumsal, politik ve ekonomik olarak dönüştürür. Öğretmenler kişisel ve toplumsal dönüşüme rehberlik edecek soruları gündeme getirmek için sadece kabiliyete sahip olmamalı, aynı zamanda bunun sorumluluğunu da taşımalarıdır (Freire, 2018).

Michael Apple ve Radikal Öğretim Programı

Michael Apple, Madison Wisconsin Üniversitesi'nde program ve öğretim profesörüdür. 1970'lerin başından beri program alanında aktif olarak yayınlar yapmaktadır. Amerikan eğitim kurumlarındaki programı yoğun şekilde eleştirmiştir. Amerikan okullarının azınlık gruplara karşı olumsuz bir tavır sergilediğini, hatta okulların bu öğrencileri başarısızlığa götürdüğünü ve bu öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik eğitim verilmediğini söylemektedir. Amerika'daki tüm eğitim kurumlarının radikal reforma ihtiyacı olduğunu belirtir. Hatta Amerikan okulları tüm öğrencilere zarar vermektedir; özellikle azınlık öğrencilerine karşı acımasızdır (Null, 2011).

Resmi Bilgi

Apple tarafından 1993'te yayınlanan "Resmi Bilgi" kitabının amacı "program, öğretim ve politikanın çeşitli düzeylerdeki mücadelelerini" analiz etmektir. Apple, "okullardaki program, eğitim ve değerlendirme biçimlerinin" her zaman güçlü grupların hakimiyetlerini korumak yararına olduğunu ileri sürer. Apple, daha az güçlü olan grupların da hesaba katılması gerektiğini belirterek mevcut durumu ve onu destekleyen kurumları eleştirmektedir. Apple'ın tanımladığı "resmi bilgi", güçlü grupların hakimiyetini koruyan kurumsallaştırılmış programdır; böylece alt sınıfları, özellikle de azınlık gruplarını kontrol edebilirler. Apple'a göre resmi bilgi Afrikalı Amerikalılara, Meksikalı Amerikalılara ve diğer tarihsel olarak dezavantajlı gruplara karşı doğal olarak önyargılıdır. Apple gibi eleştirmenler mevcut durumu bozmaya çalışırlar. Bunun için ders verir ve baskı gören grupların "bilincini uyandırmak" için konuşmalar yaparlar. Azınlık gruplarını ikna etmeye çalışırlar. Apple'ın görüşüne göre, muhafazakâr politikacılar azınlık grupları aşağı pozisyonlarda tutmak için hükümet araçlarını kullanırlar. Apple

muhafazakâr politik konuma benzeyen her şeyi eleştirir. Yazısını “ilerici” politikaların daima doğru ve “muhafazakâr” politikaların her zaman yanlış olduğu varsayımına dayandırır (Peters, 2015).

Eğitim ve İktidar

Apple “Eğitim ve İktidar” kitabı ile okurların eğitim hakkında sahip oldukları varsayımları inceleme, sınıf ilişkilerinin yeniden üretimine belirgin bir politik yaklaşım getirme ve Amerikan okullarıyla bütünleşik görülen açık ve örtük programı incelemeyi amaçlar. “Örtük Program” kavramı, Apple’ın Eğitim ve İktidar kitabının merkezinde yer alır. Örtük program, radikal gelenek içinde önemli yere sahiptir. Örtük program, genel okul kültürünün bir parçası olarak öğrencilere aktarılan; ama program belgelerinde açıkça belirtilmeyen tutumları, değerleri ve inançları ifade eder (Apple, 2012).

Örtük programın anlaşılması için “hegemonya” fikri çok önemlidir. Apple hegemonyayı, “etkileşimi toplumsal bir düzene dönüştüren birçok kişinin faaliyetlerini örgütlemek ve meşrulaştırmak” için hizmet eden, konuşulmamış mevcut toplumsal kurallar olarak tanımlar. Hegemonya, örtük programa benzer. Hegemonya ile Apple, toplum içindeki belirli insanların yükselmesine izin verirken, aynı zamanda diğer grupları düşük sınıf pozisyonlarda tutmakta olan güç yapılarını kasteder. Hegemonik güçler ortaya çıkarılmalı, sorgulanmalı ve yok edilmelidir (Apple, 2012).

Apple dikkat çektiği başka bir konu da “İhmal Edilen Program” dır. Bu program neyin öğretildiğinin karşıtı olarak neyin öğretilmediğidir. İhmal edilen programın ardındaki fikir, okulların, öğrencilerin sadece programa ekledikleriyle değil, çıkardıklarıyla da düşünme biçimlerini şekillendirmeleridir. İhmal edilen program fikrinin merkezinde hiçbir okul ya da öğretmenin her şeyi öğretmeyeceğinin kabul edilmesi yatmaktadır. Herhangi bir program, seçimler gerektirir ve seçimler öncelikler anlamına gelir (Null, 2011).

RADİKAL EĞİTİM PROGRAMI ANLAYIŞININ TÜRKİYE’DEKİ PROGRAMLARA YANSIMALARI

Bu bölümde Türkiye’de geliştirilen 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1997 ve 2005 yıllarına ait eğitim programları radikal eğitim programı bağlamı ile ilişkilendirilerek ele alınacaktır.

Cumhuriyet’in ilanından bugüne Türkiye’deki eğitim programları hem devlet hem de küreselleşen değerler açısından ilerleme kaydetmiştir. İlköğretim programları istenilen insan tipini yetiştirmede önemli bir araç olmuştur. Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda Türkiye’nin tarım ve sanayide gelişerek kendi kendine yeten bir ekonomiye ulaşması için üretimin artmasını sağlayacak eğitilmiş bireylere ihtiyacı vardır. 1924, 1926, 1936 ve 1948 ilköğretim programları da bu bakış açısı ile millilik, laiklik, batılılaşma ve pozitif bilimleri içerir. Yıllar içinde programların değiştirilmesinin nedeni anayasadaki değişiklikler, toplum ihtiyaçlarının değişmesi, okulun örgütsel yapısındaki değişimlerdir. Programlar genel kültür ve bilgiyi içermesinin yanı sıra toplum yararına hareket etme, vatan sevgisi, toplumsal eşitlik gibi radikal anlayışın tartıştığı değerleri içermektedir (Ergün, 2014). Bu nedenle radikal eğitim programı anlayışı içerisinde 1924, 1926, 1936, 1948 programları incelenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından eğitim programlarında küresel etki daha çok hissedilmektedir (Gözütok, 2003). 1968 yılından itibaren eğitim programlarının geleneksellikten uzaklaştığı, bilgiden çok beceriye önem verildiği görülmektedir. O dönem devlet yönetiminden sorumlu Demokrat Parti’nin ideolojik düşüncesinin eğitim programındaki yansıması radikal anlayışın görüşünü destekler niteliktedir. Bu nedenle 1968 programı ile radikal eğitim anlayışı ilişkilendirilmiştir.

1997 İlköğretim Programı, bilişsel alana ağırlık vermiş; bilgi yoğunluğu içermesi nedeniyle öğretmenlerin programın yetiştirme kaygısı yaşamalarına neden olmuştur. Öğrencileri problem çözme, yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme süreçlerinden çok ezbere yöneltmektedir. Öğretim sürecinde geleneksel yöntem ve tekniklerin kullanımı, öğretmenin öğreten konumunda olması, öğrencilerin bilgiyi alan olarak görülmesi ve konu merkezli olması radikal anlayışın eleştirdiği noktalardır. Bu nedenle 1997 ilköğretim programı ile radikal eğitim programı da tartışılmıştır.

2005 eğitim programı yapılandırmacı felsefeye dayanır. Programda öğrencilerin bilgiye kendilerinin ulaşması, araştırması, sorgulaması, problem çözmesi, girişimci bireyler olmaları vurgulanmıştır. Bu açıdan radikal anlayışın istediği eğitim anlayışına yakın olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle 2005 eğitim programı ile radikal anlayış ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı çocukların insani ve toplumsal değerlerle donanmış, demokratik bir düşünüşe sahip vatandaşlar olarak yetiştirilmesini esas almıştır. Programın en önemli özelliği “demokrasi” olgusunun çok kesin bir biçimde, “Musahabat-ı Ahlâkiye ve Malumat-ı Vataniye” dersinin içeriğinde kapsamlı bir biçimde anlatılarak ve “en iyi yönetim şeklinin demokratik-cumhuriyet olduğunun” belirtilmesidir. Radikal eğitim programı anlayışına göre eğitim siyasetten bağımsız olamaz; iktidarın düşüncesi eğitim programının temelinde vardır. 1924 programında da demokrasi fikrinin baskın bir şekilde yer alması iktidarın etkisi ile ilgilidir. Dönemin siyasi görüşü demokrasinin çocuklara öğretilmesi gerektiğini düşünmektedir (Arslan, 2000). Radikal eğitim programı kuramının savunucularının eğitim programının politik bir olgu olarak düşünmektedirler, 1924 İlk Mektepler Programında da siyasetin etkisi açıktır. “Musiki”, “Resim”, “El İşleri” ve “Terbiye-i Bedeniye” gibi sanatsal ve sportif becerilerin geliştirilmesine yönelik derslere program içerisinde son derece özel bir yer verilmiştir. Apple’a göre eğitim programının analizi yapılarak onu oluşturan düşünce ile ilgili fikir elde edilebilir. Sanat ve beden eğitimi derslerine önem verilmesi de programı oluşturan düşüncenin bireyin her yönden gelişimini desteklemeyi amaçladığı söylenebilir. “1924 İlk Mektepler Programı” tarihsel olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk programı oluşunun yanı sıra ulusal, laik ve demokratik bir toplumsal yapı oluşturma hedefi güden ilk programdır. 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nda yer alan esaslar doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim sistemini oluşturmak amacıyla toplanmış olan II. Heyet-i İlmiye’de son şeklini almıştır. 1924 programı iki yıllık bir uygulamadan sonra, öğretmenlerden ve müfettişlerden alınan raporlar doğrultusunda tadilatından geçirilmiş ve önemli ölçüde yenilenmiştir. Ortaya çıkan program olan 1926 İlk Mektepler Programı’nın bir yıllık bir denemeden sonra 1927–1928 eğitim-öğretim yılında tüm ülkede uygulamaya girmesine dek üç yıl izlenmiştir (Gözütok, Mızıkacı, Şahin, Ulubey, Kocatepe, Uğur ve Akçatepe, 2015).

“1924 İlk Mektepler Programı” kız ve erkekler için ayrı ayrı verilen haftalık ders dağıtım çizelgesi ile başlamaktadır. Haftalık ders saati beş sınıf düzeyinde 26 saattir. Türkçe, Kuran-ı Kerim ve din dersi, hesap, hendese, tarih, coğrafya, tabiat tetkiki, ziraat ve hıfzıssıhha, musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye, resim, el işleri, musiki, terbiye-i bedeniye dersleri haftalık ders dağıtım çizelgesinde yer alan derslerdir. Ancak kız öğrencilere farklı olarak 3. sınıfta itibaren biçki- dikiş dersi verilmektedir. Günde 5 saat ders verilmektedir. Dersler 40 dakika ve teneffüsler 15 dakikadır. Her ders için bir ders kitabı önerilmemiştir (Gözütok ve diğerleri, 2015).

Programın içeriği, çocukların bilişsel düzeylerine uygun olarak doğa ve insan yaşamının bilimsel bir bakış açısıyla kavranmasını sağlayacak bir çerçeveye oturtulmuştur. Çocukların, batı ve doğu dünyasının en önemli bilimsel ve toplumsal değerleriyle tanıştırılmasına önem verilmiştir (Tuğluoğlu ve Tunç, 2013). Bu program savaştan çıkan bir milleti bilinçlendirme, eğitime, aydınlanma ve kalkınma programı olarak nitelendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında Paulo Freire’nin “bilinçlenme” fikri akla gelir. Bilinçlenme terimi okuryazarlık eğitimi ve halk eğitimi uygulamaları ile bağlantılı bir terimdir; felsefi ve siyasal anlamlarla yüklüdür, eleştirel bilincin okuryazarlık eğitimi ve genel olarak eğitim için önemini dikkate alan kültürel hareketlerin politik- pedagojik çağrışımını ifade edip bunların altını çizer (Vittoria, 2017).

İlk mekteplerden mezun olan çocukların büyük bir bölümü öğrenim hayatlarını burada noktalayacaklarından, bu gençler hayata atıldıktan sonra okulda karşılaşmadıkları ya da çocukluk devresinde kendileri için söz konusu olmayan çeşitli olaylarla yüz yüze geleceklerdir. İlkokulun amacı bu gibi durumlarda çocukları bilinçli birer yurttaş olarak sağlıklı kararlar alabilecek biçimde hayata hazırlamaktır (Aslan, 2011).

Freire okuryazarlığı bilinç yükseltmenin bir aracı olarak görür. Bilinçlenme, ezilenlerin kendi sözlerine tekrar sahip çıkmalarını içermelidir. Egemen güçler ezilenleri ellerinde tutmak için eğitimi kullanırlar. Freire, tarafsız eğitim diye bir şey olmayacağını, geleneksel eğitimin sessizlik kültürü oluşturduğunu, insanların eleştirel bilince sahip olmaları yolunda bir engel olduğunu söylemektedir (Aydın ve Akto, 2021). 1924 ilk mektepler programının amacı öğrencilerin gerçek yaşama hazırlanmaları, yaşamda karşılaşacakları durumlarla başa çıkabilecek karar alabilme becerilerini geliştirebilecek biçimde yetiştirmektir (Aslan, 2011).

1926 İlkokul Programı Türk eğitim sisteminde dikkat çekici özelliklere sahiptir. Cumhuriyetin dayandığı temeller, Atatürk devrimleri, demokrasi ve vatandaşlık gibi pek çok önemli kazanımın ve kavramın yeni nesillere aktarılmasında önemli bir araçtır. Dönemin iktidar partisinin görüşleri programa yansımıştır, bu da radikal eğitim programı anlayışı ile ilişkilendirilebilir. Radikal eğitim programı anlayışı eğitim ve siyasetin bağımsız olmayacağını savunur, 1926 programının temele aldığı görüş de bunun bir göstergesidir. 1926 İlkokul Programı bireyin çevresine etkin uyumu ile Cumhuriyet ilkelerine sahip çıkacak bireyleri yetiştirmeyi de amaçlamaktadır. Derslerin isimleri ve amaçları yeniden belirlenerek derslerin sayısı azaltılmıştır. “Faaliyet ve iş”, “kendi kendine idare veya

demokratik eğitim” gibi öğrencinin iş başarmasına önem veren ve kişisel beceriyi artırmayı amaçlayan hedeflere vurgu yapılmıştır. Hesap (Matematik) dersinde konu edinilen uygulamalarda bile hayat bilgisi dersi ile ilişki kurularak okulda çocuklara öğretilen tüm bilimlerin amacının günlük yaşamı kolaylaştırmak olduğu belirtilmiştir (Tuğluoğlu ve Tunç, 2013).

Paulo Freire değişim için salt düşünsel sürece dayanan bilginin yeterli olmadığını, pratiğe dayanan aktif bir süreç olması gerektiğini belirtir. Freire’ye göre “praksis” pratik ile ilgilidir ama pratik sözcüğünün de anlamını aşar. Pratik günlük aktivitelere yönelik anlamlar taşır; ama bu etkinliklerin nasıl deneyimlendiği, neden seçildikleri, nasıl ilişki kurulmasının gerektiği ve nasıl hayatla bağlantı kurulacağını kapsamaz. Praksis deneyimin sürekli sorgulanmasıdır. Toplumsal dönüşüm için eylem ve düşünce arasında diyalektik praksis gerekir (Vittoria, 2010).

1926 tarihli İlk Mektep Programı’nda öğrencinin kazanması istenen konuyu hayatın içinden alınacak somut ve her gün karşılaşılabilecek olaylar üzerinden anlaması amaçlanmış, ayrıca elde edilen bulgularla günlük yaşamın sorunlarına basit ama etkili çözümler üretilmesi istenmiştir. Freire, okuma yazma öğretiminde günlük dilin parçası olan üretken sözcükleri önerir. Sözcük diyalogun, yaratıcılığın ve olabilirliğin temelidir. Sözcük üretken olduğu için politik ve provokatiftir. Sessizlik susturulmuş ve itaatkârdır. Okuma yazma yöntemi ile sessizlik kültürü aşılmaya çalışılmalıdır (Vittoria, 2017). Bunun için Freire toplum tarafından en çok kullanılan sözcük ve ifadelerin keşfedilmesini önerir. Bunun için diyalog temelli yaşantılar gerekir. Kullanılan sözcükler eğitimcinin değil, öğrenen kesimin kendi yaşamlarının anlamını taşımalıdır. Freire’nin de öngördüğü gibi 1926 programı öğrencilerin hayatından somut örneklerle oluşturulmuştur. Bu sayede öğrenilenlerin öğrenciler için daha anlamlı olması amaçlanmıştır.

1926 ilkököl programı cumhuriyet döneminin en kapsamlı programıdır. Program, John Dewey’in toplu öğretim, iş okulu ve hayat bilgisi kavramlarından esinlenilerek hazırlanmıştır (Gülcü, 2018). John Dewey, 1924 yılında Türkiye’ye davet edilmiş, gözlemlerde bulunmuş ve bir rapor hazırlamıştır. Raporunda eğitim programının toplumun ihtiyaçlarına yanıt vermesini ve öğrencilerin öğrendikleri ile günlük yaşam arasında bağ kurulmasını belirtmiştir. Bu nedenle okulun bulunduğu çevreye göre programda esneklik yapılabileceğini bildirmiştir (Dewey, 1939). Dewey’in raporu üzerinde 1926 ilkököl programında “tabiat tetkiki”, “yurt bilgisi”, “tarih ve coğrafya”, “sağlık bilgisi” dersleri “hayat bilgisi” dersi altında birleştirilerek günlük yaşamla bağ kurulması sağlanmıştır. Radikal eğitim programı anlayışında değişim hızlı olmalıdır, dönemin koşulları düşünüldüğünde yaşanan değişimin hızlı olması toplumun ihtiyaçlarının eğitim ile birebir örtüştüğünün göstergesidir. Eğitimde yapılan her değişim toplumu doğrudan etkilemektedir.

1924 ve 1926 programlarının hazırlanmasında dönemin tüm öğretmen okullarının yönetici ve eğitim bilimcilerinin temsilcileri aracılığıyla görüşlerini belirtmelerini istenmiştir. Öğretmen ve müfettişler raporlar yazarak düşünce ve önerilerini iletilmişlerdir. Atatürk dönemi boyunca programların hazırlanmasında katılımcı bir yaklaşımla, bilimsel, insani ve toplumsal değerlerin vazgeçilmezliği temel ilke olarak kabul edilmiştir. Hem öğretmen hem de müfettişlerden görüş istenmesi ve bunun takip edilerek programa yansıtılmaya çalışılması da hâkim olan görüşün demokrasiyi uygulamaya çalışmasının da kanıtıdır (Gözütok ve diğerleri, 2015).

1936 ilkököl Programı hazırlanan üçüncü programdır. Ülkede her alanda yaşanan hızlı dönüşümler, 1926 programının ihtiyaca cevap vermemesi, 1926 programında eğitim ve öğretim ilkelerinin açıkça belirtilmeden programa dağıtılması programın anlaşılmasını zorlaştırmış ve yeni program ihtiyacı doğurmuştur (Gözütok ve diğerleri, 2015).

1936 ilkököl Programı’nda çocuğun okul hayatında göz önünde tutulması gereken ilkeler, maddeler hâlinde ve hiçbir yanlış anlama ve yoruma meydan vermeyecek biçimde tespit edilmiştir. Önceki programlarda inkılâplar henüz tamamlanmadığından, hazırlanan ilkököl programları yeni rejimin görüşlerini tam olarak yansıtılmamaktadır. Inkılâpların tamamlanması ve yerleşmeye başlaması nedeni ile hazırlanan 1936 ilkököl Programı radikal görüşe uygun olarak yeni rejimin görüşlerini yansıtılmaktadır. Apple’a göre eğitim, kültür politikalarından derinden etkilenir. Program hiçbir zaman sadece bir ulusun metinlerinde ve sınıflarında ortaya çıkan bilgilerin tarafsız bir toplamı değildir. O her zaman seçici bir geleneğin (selective tradition), birilerinin seçimlerinin, bazı grupların meşru bilgi vizyonunun bir parçasıdır. Program bir insanı kuran ve dağıtan kültürel, politik ve ekonomik çelişkilerden, gerilimlerden ve tavizlerden oluşur. İdeoloji ve Eğitim Programı (Ideology and Curriculum) ve Resmi Bilgi (Official Knowledge) makalelerinde tartışıldığı üzere, bazı grupların bilgisinin en meşru ve resmi bilgi olarak kabul edilmesi, diğer grupların bilgisinin ise gün ışığı göremeyecek derecede geri planda

birakılması, toplumda gücü kimin elinde tuttuğuna dair son derece önemli bir kanıttır (Apple, 2004). 1936 programında dönemin iktidar görüşü ve yeni rejimin yansıması bunun bir göstergesidir.

Apple'a göre, ulusal programın taraftarları toplumsal uyum sağlamak amacı ile görüşlerini net olarak programda belirtirler. Kültürel ve toplumsal uyumdan ziyade, bunun sonucunda “biz” ve “onlar” arasındaki farklılıklar toplumsal olarak daha da belirgin bir halde ortaya çıkacak ve mevcut toplumsal ayrılıklar, kültürel ve ekonomik yıkım olacaktır (Null, 2011).

1948 programına kadar şehir ilkokullarında 1936 ilkokul programı, köylerde ise “Köy Mektepler Programı” olmak üzere iki tip program uygulanmaktadır. Köy Mektepleri Programı köy şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun ve köy çocuklarının çevrelerine daha etkin bir şekilde uymalarını sağlayacak bir eğitim-öğretim uygulaması hedeflenmektedir. Köy ve şehir ilkokul programlarının birbirinden ayrı bir durumda bulunması, zorunlu olan ilköğretimin “eğitim-öğretim standartları bakımından birbirine denk olmadığı” yönünde toplumda yaygın bir düşünce gelişmesine neden olmuştur (Arslan, 2000).

Apple'a göre “uyum” fikri ilginçtir, fakat büyük hile, bütün öğrencilerin – siyah ve beyaz, işçi sınıfı, yoksul ve orta sınıf, kadınlar ve erkekler– programı aynı şekilde alacak olmasındadır. Genel bir program, heterojen bir toplumda bir “uyum” reçetesi değildir, hatta ayrımların direnci ve yenilenmesidir. Öğrencileri, “yeteneklerine” göre değil, “standart” olarak alınan kritere göre kültürel topluluklarının nasıl derecelendirildiğine bağlı olarak kendi yerlerine koyacaktır. Farklılık belirten bir güç ile bölünmüş olan karmaşık toplumlarda, mümkün olan tek uyum biçimi açıkça farklılıkları ve eşitsizlikleri kabul ettiğimiz biçimdir. O halde, program, nesnel olarak sunulmamalıdır. Aksine, kendini sürekli nesnelleştirmelidir. Bu da içinde olduğu kültür, tarih ve toplumsal çıkarlar içinde “kendi köklerinin farkında olması” anlamına gelmektedir. Sonuçta ne bu kültürü, tarihi ve toplumsal çıkarları homojenize edecektir, ne de öğrencileri homojenize edecektir. Cinsiyet, ırk ya da sınıfa göre “aynı muamele” hiçbir şekilde aynı değildir. Demokratik bir program ve pedagoji, “dersliklerdeki farklı toplumsal konuların, kültürel repertuarların ve bunlar arasındaki güç ilişkilerinin” tanınması ile başlamalıdır. Böylece, eğer “gerçekten eşit muamele” ile ilgileniliyorsa, programı, öğrencileri belirgin biçimlerde güçlü ya da güçsüz kılan bu farklılıkların tanınmasına temellendirmek gerekmektedir (Apple, 1993). Bu görüşe dayalı olarak köyler ve şehirlerde ihtiyaca yönelik olarak geliştirilen programlar uygulanmalıdır. 1948 programında tartışılan tek program anlayışının radikal görüşe göre ters olduğu ve toplumu ileriye götürmekten uzak olduğu söylenebilir.

1951 yılında Wofford'un çeşitli incelemelerde bulunması için Türkiye'ye davet edilmesiyle Türk Eğitim Sisteminde Amerikan etkisinin artması, eğitime bir yatırım gözüyle bakılmasına neden olmuştur. 1968 programı uzunca süren program geliştirme çalışmaları sonrasında oluşturulmuştur. 1960 darbesinin etkisiyle programın amaçlarına tutumlu olma, yerli mallarını kullanma gibi konular dâhil edilmiştir. Difteri salgının artmasıyla programa sağlıklı ilgili de konular eklenmiştir. Otuz yıl uygulamada kalan bu program eleştirel düşünme, bireysel farklılıklara özen gösterme, özel eğitim, küme çalışmaları ve daha birçok yenilik getirmesine karşın “ezberci, baskıcı ve insanları kalıba sokan” gibi sıfatlarla eleştirilmiştir (Gözütok ve diğerleri, 2015). Böyle bir sonucun olmasının 1948 Programı'nda öngörülen tek program anlayışının yetiştirdiği beyinlerin toplumu homojenize etmek için 1968 programını oluşturdukları düşünülebilir. Radikal görüşün beklediği sonuçların bu programda ortaya çıktığı görülmektedir.

1997 İlköğretim Programı, program geliştirme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır. Program hedef ve davranışların ifade edilme biçimi ve teknik özellikleri açısından bazı sorunlar içermektedir. Programda bilişsel alana, ulusal ve evrensel değerlerden oluşan duyuşsal özelliklere ağırlık vermektedir. Bilgi yoğunluğu nedeniyle öğrenciler ve öğretmenler mekanik bir biçimde programı yetiştirme stresi yaşamaktadır. Düşünme, problem çözme, yaratıcılık gibi üst düzey zihinsel süreçlerden çok, gözlenebilen somut davranışlar ön plana çıkarılmıştır. Bütün öğrenciler aynı yöntemlerle öğrenmeye yönlendirilmektedir. Öğrencilerin kişilik gelişiminden çok, bilişsel gelişimi öne çıkarılmıştır. Öğrenme-öğretme sürecinde geleneksel yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri kullanılmıştır. Öğrencilere ezberlemeye yöneltilmektedir. Programda konular ayrı ayrı verilir, konularda ders içi geçişleri sağlayan etkinlik veya içerik bulunmamaktadır. Öğretmen rehberlik rolünü yerine getirememektedir. Öğrencilerin zekâ alanları dikkate alınmamaktadır. Programın amacı, doğrudan gözlenebilen ve ölçülebilen kazanımlar ve davranışlar şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencinin/çocuğun bakış açısı temel alınmamıştır; yetişkinlerin bakış açısı egemendir. Çocuğun dünyasında yer almayan olgular sunulmaktadır. Çeşitli disiplinlere ait mevcut bilgi birikimi konu merkezli olarak öğrencilere statik

bir yaklaşımla ve birbirinden kopuk bir biçimde öğretmen tarafından aktarılmaktadır. Dolayısıyla da öğrencilerden çok, öğretmen merkezlidir (Senemoğlu, Beyaztaş ve Kapçı, 2013).

1997 ilköğretim programı 1968 programı ile paralellik taşımakta; toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri dikkate almamakta; hedef, öğretme-öğrenme süreci, değerlendirme öğelerine ilişkin örnekler hızlı gelişmeyi yansıtmamaktadır. Konuların, ilkelerin ve açıklamaların tekrar edildiği, konulara, ilkelere ve çağın gereklerine uygun yeni hedeflerin, ilkelerin yer almadığı gözlenmiştir (Senemoğlu ve diğerleri, 2013).

Freire, ezbere dayalı öğrenmeyi banka işleyişine benzetir ve geleneksel eğitim anlayışını bankacı eğitim modeli olarak tasvir eder. Öğrenciler öğretmenler tarafından doldurulan bidonlara benzetilir. Öğretmen öğrenciye ne kadar çok bilgi verirse o kadar başarılıdır, öğrenci doldurulmaya ne kadar çok müsaade ediyor ve pasifse o denli iyi öğrencidir. Freire'nin bankacılık modelinde öğrenciler "yatırım nesnelere", öğretmenler "yatırımcıdır". Öğretmenler sınıfta etkileşimi sağlamaz, öğrencilerle iletişim kurmaz; sürekli tekrar yaparak öğrencilerin ezber yapmasını sağlar. Öğrenci verilen bilgiyi sorgulamadan kabul eder ve kendine arşivler (Aydın ve Akto, 2021). 1997 programı bilişsel alana ağırlık vermesi, öğrencilerin üst düzey düşünmeleri ve sorgulama yapmalarına fırsat vermemesi, konuların bağlamdan kopuk ayrı verilmesi, öğrencilere ezbere yönelmesi, yetişkinlerin bakış açısını temele alması ve öğretmen merkezli olması açısından Freire'nin bankacı eğitim modeline benzetilebilir. Öğrenci Freire'ye göre bilgiye sahip olmak için araştırma ve buluş yapmalıdır. Bilgi ile öğrenci arasında güçlü bir ilişki olmalıdır ve öğrencinin bilgiyi kullanabileceği bir alan olmalıdır.

2005 ilköğretim Programında her çocuğun öğrenme sürecinde kendine özgü olduğu, süreçte "öğrenmeyi öğrenmenin" vurgulanması gerektiği, öğrencinin öğrenme sürecinde çevreyle etkileşime girerek deneyimlerini kullanması ve ayrıca öğrencinin düşünmeye, soru sormaya özendirilmesi gerektiği anlayışının temel alındığı ifade edilmiştir (Gözütok ve diğerleri, 2015).

Freire bankacı eğitim modeline karşı sorun tanımlayıcı eğitim modelini, öğrencileri özgürleştirmeyi, eleştirel bilinçlenmeyi ve diyalogu önerir. Diyalog, Freire pedagojisinin temel öğelerindendir. Diyalog öğrenci – öğrenci, öğrenci – öğretmen arasında etkileşimi gerektirir. Günlük yaşamda insan başkaları ile diyalog kurmaya ihtiyaç duyar. Eğitim de bu ihtiyaç göz ardı edilemez, diyalog doğanın bir parçasıdır, insanlar birbirlerinden öğrenirler; kimse mutlak bilgiye sahip değildir. İnsanca var olabilmek için dünyayı değiştirmek gerekir. Bunun için insan sessiz kalmamalı; sözleri, düşünceleri, eylemleri ve düşünceleriyle dünyayı değiştirmeye çalışmalıdır. Her birey bu hakka sahiptir, kimse başka birinin yerine bu hakkı kullanamaz. Diyalog insanlar arasında kurulan bir bağ, insanın özgürleşmesi için bir araçtır (Vittoria, 2017). 2005 programının Freire'nin önerdiği diyalog temelli eğitime yakın olduğu söylenebilir. Program öğreneni merkeze alan, öğrencilerin birbirleri ve çevreleri ile etkileşimlerine önem veren ve öğrencileri soru sormaya ve konuşmaya teşvik eden bir yapıya sahiptir.

Diyalog duyguların ve empatinin bir arada olduğu bir ilişkiler bütünüdür. İnsan diyalog içinde ön yargılarından arınmalı, eleştirel bir bakış açısına sahip olmalıdır (Yıldırım, 2013). 2005 programı öğrenciyi merkeze alması sorgulamaya izin vermesi, ezbercilikten uzak olması nedeniyle eleştirel düşünmeye fırsat verir.

2005 programında derslerin ezbercilikten uzak eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir olduğu, çocukların merkeze alındığı, etkinliklerle zenginleştirilerek daha çok öğrenci merkezli hale getirildiği yapılandırıcı bir anlayışın kabul edildiği belirtilmiştir (Senemoğlu ve diğerleri, 2013).

Freire'nin eğitim anlayışında öğretmen ve öğrenci hem öğrenen hem öğretendir. Öğretmen yalnızca bilgi aktaran değil, diyalog içinde öğrenen kişidir. Öğrenciler de hem öğrenen hem öğreten konumunda yer alırlar (Yılmaz, 2016). 2005 programında öğrenmeyi öğrenme yetkinliği yer almaktadır. Bu yetkinlik, öğrencinin yeni bilgi edinme, eksik bilgilerini tamamlama, mevcut bilgilerini geliştirme sürecinde birincil sorumluluğu alma, öğrenmesi üzerine gelişim hedef ve planlarını oluşturma, ihtiyaç halinde hedef ve planlarını güncellemesini anlatır. Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği Freire'nin eğitim anlayışında yer alan kendi öğrenmesinden sorumlu hem öğrenen hem öğreten öğrenci olarak adlandırılabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Radikal geleneğin güçlü ve zayıf yönleri vardır. Takipçilerinde yarattığı tutku en büyük gücüdür. Örneğin, Michael Apple ya da Paulo Freire'in çalışmalarının savunucuları, toplumsal adalet amacını savunurken görüşlerini tutkuyla savunurlar. Bu tutku, adaletsizlikle mücadelede büyük başarılar elde etmek için radikalliği başlatmıştır. Programın katkıda bulunduğu radikal bir vizyonunun başarıları okulda ırk ayrımcılığına son verilmesini, kadınlara eşit haklar

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

verilmesini, tarih ve edebiyat gibi konularda etkinliğinin artmasını sağlamıştır. Eşitliğe doğru yapılan ilerlemelerin çoğunda radikal geleneğin getirdiği bakış açısı vardır.

Radikal görüşü savunanlar, okul programında yer alan eğitim takibine yaptıkları eleştiriler için de övgüyü hak ederler. Örneğin Apple, bilginin tarafsız olmadığı fikrine karşı çıkılmasına meydan okur. Bazı grupların bilgiyi şekillendirdiğini iddia eder.

Radikal görüşün bir başka gücü de okulların toplumsal amacına yapılan vurgudur. Varoluşçu görüşe özgü bireyciliğe karşıdır. Radikal görüşü savunanlar, programın bir bütün olarak topluluklara hizmet etmesi gerektiğini düşünürler. Toplumsal amaçlara yapılan bu vurgu, bir programın temelindeki bir ahlaki felsefe üzerine inşa edilmesi gerektiği noktasında, başka bir geleneğin gücüyle yakından ilgilidir.

Radikal eğitim programı anlayışının güçlü yanlarının yanı sıra zayıf yanları da vardır. Radikal görüşü savunanlar, toplumun nasıl adaletsizleştiğini açıklayan teorik açıklamalar üretmeye çalışır. Betimsel analiz için bu eğilim, radikal görüşü savunanları sosyoloji, ekonomi, antropoloji ve eleştirel teori gibi alanlara yönelterek programdan uzaklaştırabilir. Eleştirel kuramcılar, uygulama için temel sağlayan teorinin amacını unutan kurumları eleştirerek çok zaman harcarlar. Teorik bilgi ve pratik eylem arasındaki doğru ilişkiyle ilgili bu zorluk, yıllardır radikal gelenek içindeki tartışmaların merkezinde yer almıştır. Bu konu, radikal görüşün taraftarlarının iki aşırı uç arasında kalmasına yol açar. Bir uç, tüm inancını harekete geçirir ve kuramsal açıklamaları reddeder; diğeri ise bütünüyle pratiktir ve eleştirel teori araştırması üretmeye odaklanır.

Apple, radikal gelenekle ilgili birçok problemi tanımlar. Kuramsallaştırmaya vurgu, antropoloji veya sosyoloji gibi alanlar için iyi olabilir, fakat program gibi uygulamaya yönelik bir alanda, bilgi ve uygulamanın birbiriyle nasıl bağlantılı olması gerektiğine daha zengin bir açıklama gerekir. Apple, radikal gelenek içindeki diğer düşünürlerden farklıdır çünkü teorik bilgi üretimini kendi toplumunda pratik ve politik eylemle birleştirir.

Radikal görüşü savunanlar, programla ilgili tartışmalar söz konusu olduğunda halkın sadece sınırlı bir kısmından yararlanabilirler. Programla ilgilenen insanlar, radikal görüşü savunanların sahip oldukları görüşlere sahip olma veya zalimlerden biri olarak işaretlenme riski arasında seçim yapmaya zorlanırlar. Örneğin Paulo Freire, pedagojinin “işlem modeli” eleştirisini sunarken sadece iki seçenek sunar: programın mekanik bir bakış açısına bağlı kalma ya da onun devrimci vizyonuna katılma. Ancak böyle bir seçimin olması yanlıştır. Program, öğretim ve Freire’in vizyonu arasındaki ilişki bulunmalı ve birbirleriyle bütünlük hale getirilmelidir.

Radikal görüşün doğasında var olan bir diğer zayıflık öğretmenlerden beklentilerdir. Öğretmenleri, toplumsal adalet adına sınıfta devrimci, sol eğilimli görüşleri kabul etmeleri için uyarırlar. Ancak öğretmenlerden olan bu istek bazı soruları gündeme getirir:

- 1- Öğretmenler muhafazakâr görüşe sahiplerse yine de sınıfta bunu benimsemeliler mi?
- 2- Öğretmenler kürtaj, eşcinsel evliliği veya kök hücre araştırması gibi muhafazakârlar için ateşli politik konular hakkında karşıt görüşe sahiplerse ne olur? Öğretmenler karşıt oldukları bu görüşleri programlarına entegre etmeliler mi?
- 3- Öğretmenlerin bazı siyasi görüşleri desteklemeleri kabul edilirken diğer siyasi görüşleri desteklemeleri neden kabul edilmez?
- 4- Öğretmenler ve program geliştirmeciler hangi politik görüşlerin ifade edileceğine nasıl karar verecekler?

Programın doğal olarak politik olduğunu tanımak bir şeydir; bir bakış açısının savunuculuğunu diğerlerinin dışlanmasına teşvik etmek başka bir şeydir. Bir program, öğrencilere kendileri için düşünmeyi öğretmelidir. Öğretmenler, öğrencileri kendi akıl, politika, doğru ve yanlış anlayışlarını geliştirmeye cesaretlendirmelidirler. Karşıt politik görüşlerin yansıtıcı, düşünceli ve müzakere edici yollarla ifade edildiği sınıflar yaratılmalıdır.

Radikal eğitim programı anlayışına gelen en yoğun eleştiri oluşturmak istedikleri toplumla ilgilidir. Radikal anlayışa sahip düşünürler, devrim gerçekleşikten sonra kurulması gereken toplumun türüne çok az zaman ayırırken devrim yaratma konusunda çok fazla enerji harcarlar. Nasıl bir toplum yaratılmak istendiği önemli bir sorudur. “John Locke ve Federalist gazetelerinin ilkelerine dayanan bir demokrasi mi yaratılmalı?” ya da “Karl Marx veya Che Guevara’nın siyasi görüşleri üzerine kurulmuş bir sosyalist, hatta komünist bir toplum mu kurulmalı?” (Null, 2011) Radikal anlayış iki seçeneğin hangisinin tercih edileceğine karar verilmesine yardımcı olacak detaylar yerine; genellemeler, toplumsal adalet ile ilgili duygu güdümlü iddialar ve sosyal gelişim vaatleri sunar. Daha net yargıya varılmasını sağlayacak görüşler ileri sürmede başarısızdır. Toplumsal ilerlemenin ne

anlama geldiği sorusuna daha açık bir cevap olmadıkça radikal gelenek her zaman programın sunabilecekleriyle sınırlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Apple, M. (1993). The politics of official knowledge: Does a national curriculum make sense, *Teachers College Record*, 95 (2), Winter, Columbia University.
- Apple, M. (2004). *Ideology and curriculum*. New York: Routledge.
- Apple, M. (2012). *Eğitim ve iktidar*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Millî Eğitim: Eğitim-Sanat-Kültür*, 146(2), 42-48.
- Aslan, E. (2011). 1924 İlk mektepler müfredat programı, *Elementary Education Online*, 10(2), 717-734.
- Aslan, E. (2011). 1924 İlk mektepler müfredat programı, *İlköğretim Online*, 10(2), 717-734.
- Aydın, M. ve Akto, A. (2021). Paulo Freire ve eğitim felsefesi, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi-Journal of Oriental Scientific Research*, 13 (3).
- Counts, G. S. (2013). Excerpts from dare the school build a new social order? *Schools: Studies in Education*, 10 (2), 281-288.
- Cridel, C. (2010). *Encyclopedia of curriculum studies*, California: Sage Publications.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim felsefesi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Freire, P. (2018). *Ezilenlerin pedagojisi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gözütok, F. D. (2003), Türkiye’de program geliştirme çalışmaları, *Millî Eğitim Dergisi*, 160, 1-13.
- Gözütok, D., Bıkmaz, F., Mızıkacı, F., Şahin, S., Ulubey, Ö., Koçer, E., Türe, E., Akçatepe, A. (2015) *Cumhuriyet’in ilanından 2013’e öğretim programlarının analizi, hayat bilgisi örneği*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Gülcü, N. (2018). Atatürk döneminde Türk Akdeniz’de çıkan yeni ilkokul programı tatbikatı başlıklı yazıların incelenmesi, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, 8 (9), 16.
- Null, W. (2011). *Curriculum*, Rowman & Liitle Field Publishers, Inc.
- Peters, M. A. (2015). Interview with Michael Apple: The biography of a public intellectual, *Open Review of Educational Research*, 2(1), 105-117, DOI: 10.1080/23265507.2015.1010174
- Senemoğlu, N., Beyaztaş, D. ve, Kaptı S. (2013). Cumhuriyetten günümüze ilkokul/ilköğretim programlarının incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2, 319-344.
- Tuğluoğlu, F. ve Tunç, T. (2013). *1926 İlkmektep müfredatı ve cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri*, Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi.
- Vittoria, P. (2017). *Paulo Freire diyalogun pedagojisine giden yol*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2013). *Paulo Freire ve Ivan Illich’in eğitim anlayışları üzerine*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. (2016). Paulo Freire’in felsefesinde özgürleşmenin aracı olarak eğitim, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 299-31.

Makale Geçmişi	<i>Geliş:</i> 23. 12.2022	<i>Kabul:</i> 17.01.2023	<i>Yayın:</i> 28.02.2023
Makale Türü	Derleme Makale		
Önerilen Atıf	Sarıkoç Bilir, G. & Mızıkacı, F. (2023). Eğitim programlarının kuramsal temelleri: Radikal eğitim programları. <i>Journal of Research in Education and Teaching</i> . 12 (1), ss. 71-79.		